

Lukuliike kouluissa -pilotin loppuraportti

Koonnut Hanna Pöyliö, hanna.poylio@nmi.fi
sekä Juulia Manninen & Roosa Karhunen, Niilo Mäki Instituutti
Tammikuu 2021

Sisällys

Tiivistelmä	3
Lukijalle	3
Aineisto	4
Teema 1: Lukutaitotyö syksyn 2020 aikana	5
Teema 2: Koulun henkilökunnan osallistuminen	8
Teema 3: Oppilaiden osallistuminen	12
Teema 4: Sidosryhmäyhteistyö	15
Teema 5: Koulutukset	18
Teema 6: Jatkosuunnitelmat	20

Lukijalle

Tämän raportin kaaviot ja taulukot löytyvät muokattavina versioina erillisestä Excel-liitetiedostosta. Näin on toimittu, jotta mahdolliseen lopulliseen taitettavaan raporttiin olisi helppo poimia tarvittavat taulukot ja kaaviot muotoiltavaksi. Tiedostojaon saa pyydettäessä.

Tässä raportissa esitellään huomioita kahdesta kyselystä, jotka on kuvattu seuraavassa kappaleessa. Kyselyn tulokset on jaoteltu kuuteen eri teemaan. Teemojen mukaisesti Lukuliike-tiimin vastauksia esitellään tekstin lisäksi taulukoin, kuvioin ja sitaatein.

Jokaisen teeman alussa on lyhyt tiivistelmä teeman keskeisimmistä huomioista keltaisella pohjalla. Tiivistelmään on pyritty valikoimaan kaikista käsiteltävistä aihepiireistä nostoja.

Aineisto

Tämä raportti sisältää koosteen Lukuliike koulussa -pilotin loppukyselyiden tuloksista. Kyselyt lähetettiin koulujen Lukuliike-tiimeille vastattavaksi. Toinen kyselystä oli kouluille syksyn alussa toimitetun suunnitelmalomakkeen osana ja sisälsi itsearvioinnin sekä lyhyen pohdinnan. Tämä kysely oli vastaajien tiedossa syksyn alusta saakka ja vastauksia pyydettiin 22.12.2020 mennessä. Määräaikaan mennessä vastauksia palautui 54:stä 43. vastausta. Puuttuvista vastauksista lähetettiin muistutusviesti tammikuun alussa 2021 ja lomake palautettiin yhtä koulua lukuun ottamatta.

Toinen kysely lähetettiin kouluille 14.12.2020 sähköpostitse ja määräaikaan 22.12. mennessä vastauksia tuli 54:stä 52. Yhdestä koulusta palautui kahden eri tiimin vastaukset, sillä kyseisessä yhtenäiskoulussa oli perustettu omat tiimit ala- ja yläkouluun. Tammikuussa puuttuvilta kahdelta koululta saatiin vastaukset.

Teema 1: Lukutaitotyö syksyn 2020 aikana

Lukuliike-tiimit suunnittelivat oman koulunsa lukutaitotyötä ja asettivat kukin 1-3 tavoitetta lukukaudelle. Syksyn jälkeen tiimit arvioivat, että 65 % asetetuista tavoitteista saavutettiin odotetusti tai paremmin. Konkreettisista tuloksista koulut nostivat esille lukemisen näkyväksi tekemisen, lukuajan löytymisen ja lukuinnostuksen lisääntymisen. Pysyväksi suunnitelluksi rakenteeksi puolet kouluista nimesi ajan varaamisen koulun arjesta lukemiselle. Eniten onnistumiseen vaikutti tiimien mielestä opettajien välisen yhteistyön lisääminen ja suunnitelmallinen työ lukutaidon edistämiseksi.

Pilotin konkreettiset tulokset ja syntyneet käytänteet

Lukuliike-tiimejä pyydettiin nimeämään syksyn pilotin konkreettisia tuloksia. Kaikki tiimit (55 kpl) vastasivat kysymykseen ja vain yksi koulu koki, että tulokset olivat vähäiset ja jätti nimeämättä konkreettisia aikaansaannoksia. Muiden tiimien vastauksissa korostui kolme kategoriata yli muiden: lukemisen näkyväksi tekeminen (21 mainintaa), lukemiselle ajan antaminen (19 mainintaa) ja oppilaiden lukuinnostuksen lisääntyminen (13 mainintaa).

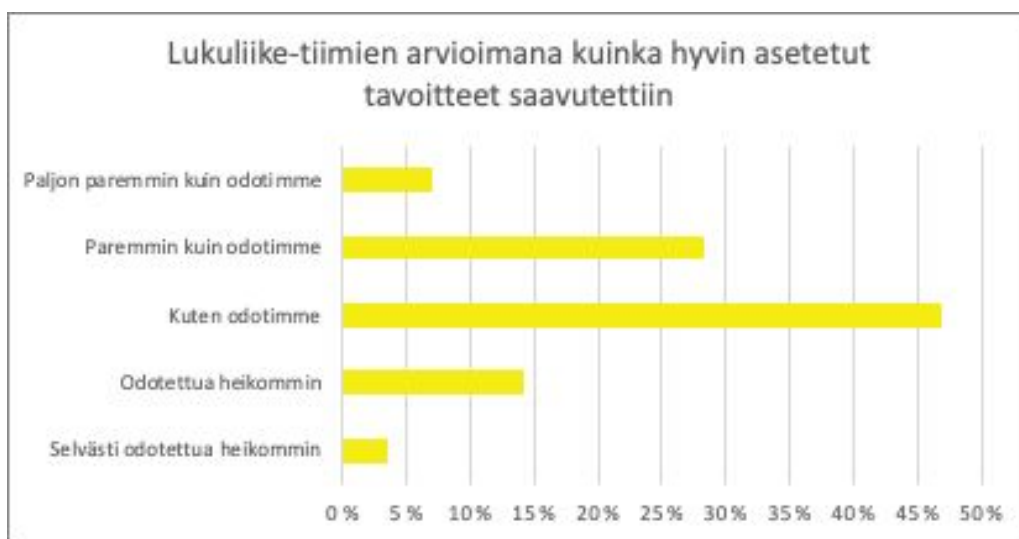
Lukemisen näkyväksi tekeminen tarkoitti koulujen vastauksissa esimerkiksi kirjojen asettamista esille, luettujen kirjojen visualisoimista tai aikuisen lukemista mallina.

Lukemiselle ajan raivaaminen arjessa tarkoitti yleisimmin lukuhetkien hyödyntämistä oppituntien lomassa, erillisiä lukutunteja tai lukuvälkkiä. Lukuinnostuksen lisääntymisestä tehtiin havaintoja joko oppilaiden toteamuksien tai kirjastokäyntien lisääntymisen myötä.

Lukuliike-tiimejä pyydettiin myös miettimään, millaisia pysyväksi suunniteltuja käytänteitä tai rakenteita koululle syntyi syksyn aikana. Tähän kysymykseen vastasi yhtä lukuun ottamatta kaikki tiimit. Eniten mainintoja sai ajan varaaminen lukemiselle koulun arjesta (28 mainintaa). Kouluissa on sovittu toteutettavaksi lukuvälkkiä, lukupäiviä ja lukusiestoja. Kouluissa on hyödynnetty myös yhteisiä aamunavauksia lukemiselle. Toiseksi eniten tiimit ilmoittivat, että he pyrkivät toimimaan niin, että pilotissa kokeillut toimenpiteet juurtuisivat arkeen (25 mainintaa).

Asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Syksyn alussa Lukuliike-tiimit kirjasivat lukutaitotyölle 1-3 tavoitetta, jotka he ajattelivat olevan mahdollista toteuttaa lukukauden aikana. Tavoitteita pilotin aikana asetettiin yhteensä 141. Lukukauden päättyessä tiimi arvioi lomakkeella, miten hyvin koulun omien tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin. Vastausvaihtoehtoja oli viisi: tavoitteet saavutettiin paljon paremmin tai paremmin kuin tiimi odotti, odotettua tai paljon odotettua heikommin tai kuten tiimi odotti. Melkein puolet (46 %) tiimien asettamista tavoitteista täyttyi odotetusti. Yli odotusten täyttyi 18 % tavoitteista.

KUVIO 1. Tiimien arviot kaikkien asettamiensa tavoitteiden saavuttamisesta

Mikä on edistänyt lukutaitotyön kehittymistä

Lukuliike-tiimejä pyydettiin merkitsemään kolme eniten koulun lukutaitotyön kehittymiseen vaikuttanutta syytä. Tiimeille tarjottiin valmis 15 kohdan lista, mutta myös mahdollisuus täydentää omavalintainen vastaus. Neljä tekijää nousi yli muiden: Opettajien välinen yhteistyö (32 mainintaa), tavoitteellinen suunnittelutyö (24), yhteistyö kirjaston kanssa (18) ja koulutukset ja niistä saadut ideat (17). Kaikkien annettujen vaihtoehtojen saamat maininnat löytyvät taulukosta 1.

TAULUKKO 1 Tiimien arvioimana lukutaitotyöhön positiivisesti vaikuttaneet syyt ja mainintojen määrät

Vaikuttava tekijä	Maininnat
Opettajien välinen yhteistyö	32

Tavoitteellinen suunnittelutyö	24
Koulutukset ja niistä saadut ideat	19
Yhteistyö kirjaston kanssa	18
Koulun henkilökunnan (pl. Lukuliike-tiimin) aktiivinen osallistuminen pilottiin	15
Oppilaiden osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen	13
Hankintoihin saadut resurssit	12
Suunnittelua varten saatu työaika	9
Rehtorin/rehtorien aktiivinen rooli	8
Koulun toimiva tuki heikoille ja motivoitumattomille lukijoille	5
Yhteistyö koulun ulkopuolisten yhteisöjen ja toimijoiden kanssa (pl. kirjastot ja harrastustoimijat)	3
Muu	3
Vanhempien aktiivinen osallistuminen	2
Yhteistö muiden koulujen kanssa	1
Yhteistyö harrastustoimijoiden kanssa	0
Opetushallituksen tuki	0

Teema 2: Koulun henkilökunnan osallistuminen

Lukuliike-tiimillä oli suurin vastuu hankkeen läpiviennistä. Tiimit kokoontuivat keskimäärin noin kuusi kertaa syksyn aikana ja niissä oli tyypillisesti mukana viisi opettajaa. Yhteensä tiimeissä oli lähes 300 opettajaa. Yleisimmin tiimeissä oli luokanopettajia, äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia sekä erityisopettajia. Tiimien sisäiseen työskentelyyn oltiin tyytyväisiä. Suurimpana kehitysehdotuksena on ajan antaminen suunnittelulle ja tapaamisille. Tiimien ohella koulun opettajia kutsuttiin toteuttamaan toimintaa. Suurin osa kouluista ilmoitti, että kaikki koulun opettajat ovat osallistuneet lukutaitotyön toteutukseen syksyn aikana. Yhteensä toteutukseen osallistuneita opettajia oli noin 560.

Lukuliike-tiimien kokoontumiset

Lukuliike-tiimejä ohjeistettiin tapaamaan säännöllisesti syksyn aikana, jotta he voisivat tarkastella toimenpiteiden etenemistä ja tarvittaessa muokata tavoitteita ja toimenpiteitä. Tiimit täyttivät syksyn alkupuolella suunnitelmalomakkeeseen suunnitelman siitä, kuinka usein he aikovat kokoontua tiiminä lukukauden aikana. Lukukauden edetessä tiimit täydensivät lomakkeelle lyhyen kuvauksen tapaamistensa sisällöistä.

Lukuliike-tiimien kokoontumiskertojen määrä vaihteli 0-15 tapaamisen välillä. Tyypillisesti Lukuliike-tiimit tapasivat kuusi kertaa lukukauden aikana eli noin kolmen viikon välein. Vain yksi koulu ilmoitti, ettei ollut kokoontunut lukukauden aikana kertaakaan koko tiimin voimin, vaan ainoastaan pienemmillä kokoonpanoilla. Myös muutama muu koulu ilmoitti tavanneensa ilmoitettujen tapaamisten lisäksi pienemmillä tiimeillä ja järjestäneensä kestoiltaan normaalia lyhyempiä tapaamisia. Noin neljäsosa kouluista ilmoitti tavanneensa Lukuliike-tiimin kesken yli 9 kertaa, eli noin joka toinen viikko tai jopa joka viikko.

Lukuliike-tiimien kokoonpano

Lukuliike-tiimien työskentelyyn osallistui säännöllisesti yhteensä 295 opettajaa. Keskimäärin yhdessä Lukuliike-tiimissä oli viisi jäsentä. Tiimeissä oli laaja-alaisesti eri ammattiryhmien jäseniä. Taulukoista 2, 3 ja 4 löytyvät tarkemmat tiedot tiimien jäsenten ammanteista koulutyypeittäin. Alakoulujen Lukuliike-tiimien jäsenistä yli puolet olivat luokanopettajia, kun taas yläkoulujen tiimeissä äidinkielen ja kirjallisuuden opettajat olivat eniten edustettuina. Yhtenäiskouluissa vastaavasti suurin osa jäsenistä oli joko

luokanopettajia, äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia tai muita aineenopettajia. Pilotin alussa kaksi yläkoulua ilmoitti, että heidän Lukuliike-tiimeissään on oppilasjäseniä. Kuitenkin pilotin lopulla enää vain yksi yläkoulu kirjasi tiimensä jäseneksi oppilaan. Alle puolessa (23 koulussa) tiimeistä rehtori oli osallisena suunnittelutiimissä.

TAULUKKO 2. Alakoulujen tiimien (n=21) rakenne ammattiryhmittäin

	EO	LO	Rehtorit	AI	Muut opettajat	Muut aineen- opettajat	S2	Muut (hyvin- vointi- ja nuoriso- ohjaajat)	Kirjasto	Koulun- käynnin- ohj.	Yhteensä
Lkm	23	57	9	3	4	2	1	2	2	2	105
%-osuus	22 %	54 %	9 %	3 %	4 %	2 %	1 %	2 %	2 %	2 %	100 %

TAULUKKO 3. Yläkoulujen tiimien (n=14) rakenne ammattiryhmittäin

	EO	LO	Rehto- rit	AI	Oppilas	Opo	Muut opet- tajat	Muut aineen- opet- tajat	Muut (hyvinv ointi- ja nuoriso- ohj.)	Kirjasto	Koulun- käyn. ohj.	Yht-	
Lkm	10	3	4	27	1	1	3	11	3	1	2	1	67
%-osuus	15 %	4 %	6 %	40 %	1 %	1 %	4 %	16 %	4 %	1 %	3 %	1 %	100 %

TAULUKKO 4. Yhtenäiskoulujen tiimien (n=19) rakenne ammattiryhmittäin

	EO	LO	Rehtorit	AI	Muut aineen- opettajat	S2	Kirjasto	Koulun- käynnin- ohj.	Yhteensä
Lkm	13	38	10	25	25	7	3	2	123
%-osuus	11 %	31 %	8 %	20 %	20 %	6 %	2 %	2 %	100 %

Tiimityöskentelyn onnistumiset

Tiimeiltä kysyttiin, mikä tiimien työskentelyssä oli onnistunutta. Kaksi koulua jätti vastaamatta kysymykseen. Kaikissa kysymykseen vastanneissa kouluissa tiimityöskentely koettiin jollain tapaa onnistuneeksi. Yli puolet kouluista (29 koulua) mainitsi onnistuneena tiimin tai koulun sujuvan keskinäisen yhteistyön. Monella koululla koettiin myös onnistuneena tiimin yhteinen tavoite ja innostus (23 mainintaa) sekä tiimityöskentelyn aikaansaamat konkreettiset tulokset ja saavutukset (20 mainintaa). Koulujen mainitseminen tuloksiin ja saavutuksiin lukeutui muun muassa Lukuliike-tiimin suunnitteleminen tapahtumien onnistuminen sekä lukemista tukevien rakenteiden luominen luokkiin. Lisäksi tiimityöskentelyssä onnistuneena koettiin ideoiden jakaminen (11 mainintaa), tiimin sitoutuminen työskentelyyn (11 mainintaa), tiimin keskinäinen työnjako (9 mainintaa), tapaamisten ja työskentelyn säännöllisyys (8 mainintaa) sekä yhteistyö ulkopuolisten tahojen kanssa (6 mainintaa).

Tiimityön kehittäminen

Tiimityöskentelyn kehitysehdotuksia kysyttäessä yleisimmin esille nousi yhteiseen aikaan liittyvät pulmat. Yleisten aikaresurssien puute (15 mainintaa) sekä tiimien säännöllisten tapaamisten aikataulut (13 mainintaa) koettiin haasteellisiksi. Yleisten aikaresurssien riittämättömyyden maininneet tiimit nostivat esiin muun muassa koronatoimien aiheuttamat lisähaasteet Lukuliike-tiimin toiminnalle sekä kouluarjen yleisen hektisyyden. Tiimien toiminnan säännöllisyydellä ja aikataulutuksella viitattiin lähinnä haasteisiin yhteisen tapaamisajan löytämisessä.

Muita useiden tiimien esille nostamia kehitysehdotuksia olivat työnjako ja henkilöresurssien lisääminen (10 mainintaa), tiedotuksen ja viestinnän tehostaminen (8 mainintaa), tavoitteiden tarkempi rajaaminen ja kohdentaminen (6 mainintaa) sekä ideoiden jatkokehittäminen ja käytäntöön siirtäminen (6 mainintaa). Lisäksi kehitysehdotuksina mainittiin oppilaiden osallistaminen suunnittelutyöhön (3 mainintaa), tiimin koulutus ja tarkempi aiheeseen perehtyminen (2 mainintaa), koulun johdon tuki (2 mainintaa) sekä aktiivisempi sidosryhmäyhteistyö (1 mainintaa). Seitsemän tiimiä jätti vastaamatta kysymykseen, ja neljä tiimiä koki, ettei heillä ollut kehitysehdotuksia tiimin toiminnalle.

Osallistujaryhmien näkökulmat suunnittelutyössä

Tiimeiltä kysyttiin, miten eri osallistujaryhmien, kuten eri ammattiryhmien, näkemykset näkyivät tiimien suunnittelutyössä ja suunnitelmissa. Yhdeksän koulua jätti vastaamatta kysymykseen. Oletusarvoisesti tiimien suunnittelutyössä korostui opettajien näkökulma, mutta 38 tiimiä mainitsi myös muiden osallistujaryhmien näkökulmien näkyvän suunnittelutyössä. Yhdeksän tiimiä mainitsi eri osallistujaryhmien näkemyksen näkyneen suunnittelutyössä hyvin, mutta osallistujaryhmiä ei eritelty.

Suunnitteluyhteistyö kirjaston henkilöstön kanssa mainittiin 8 tapauksessa, ja neljä tiimiä korosti erityisopetuksen näkökulman näkyneen suunnittelutyössä ja suunnitelmissa. Yksittäisillä kouluilla suunnittelutyössä oli huomioitu myös rehtorin, koulunkäynninohjaajan, kirjailijavieraan, Erilaisten Oppijoiden Liiton tai vanhempien näkökulma. Oppilaiden näkökulmien huomioimisesta on erillinen luku Teeman 3 yhteydessä jäljempänä tässä raportissa.

Pilottiin osallistuneet opettajat

Lukuliike-tiimeiltä kysyttiin, miten monta aikuista koulusta tai työyhteisöstä oli toteuttamassa lukutaitotyötä. Tiimien arvioiden mukaan noin 628 aikuista osallistui pilotin lukutaitotyöhön. Hieman yli puolet tiimeistä (29 tiimiä) ilmoitti, että kaikki tai lähes kaikki koulun opettajat ja muu henkilökunta osallistuivat jossain määrin pilotin lukutaitotyön toteuttamiseen.

Koulun aikuiset osallistuivat eri tavoin Lukuliikkeen toteuttamiseen. Yleisimmiksi koulun muiden aikuisten osallistumisen tavoiksi vastauksissa nousivat lukuhetkien tai -tuntien järjestäminen (14 mainintaa), erilaisten kampanjoiden suunnittelu ja toteuttaminen (13 mainintaa) sekä monialaiset projektit (11 mainintaa). Kahdeksan koulua mainitsi tiimin ulkopuolisten aikuisten osallistuneen koulutuksiin. Muita koulujen raportoimia osallistumisen muotoja olivat kirjastovierailut (6 mainintaa), kirjailijavierailut (5 mainintaa), aamunavaukset (4 mainintaa), luku- ja kirjavinkit (3 mainintaa), lukudiplomitoiminnan järjestäminen ja kehittäminen (2 mainintaa) sekä koulukirjaston kehitystyö (2 mainintaa).

Teema 3: Oppilaiden osallistuminen

Lukutaitotyö saavutti valtavasti oppilaita: eri tavoin osallistuneita oppilaita on yli 18000. Yli kolme neljäsosaa kouluista oli suunnannut lukutaitotyön kaikille koulun oppilaille. Pilotin aikana oppilaiden oma ideointi jäi vielä sivurooliin tiimien keskittyessä opettajien välisen yhteistyön ja ideoinnin lisääntymiseen. Jatkossa koulut aikovat hyödyntää mm. oppilaskunnan hallituksen tukea oppilaiden osallisuuden lisäämisessä. Suurin osa kouluista oli ideoinut erilaisia toimenpiteitä nimenomaan heikkojen lukijoiden ja suomi toisena kielenä -oppijoiden lukutaidon tueksi.

Pilottiin osallistuneet oppilaat

Lukuliike-tiimit arvioivat, kuinka montaa oppilasta pilotin toimenpiteet koskettivat. Tiimien arvioiden perusteella pilotin toimenpiteet tavoittivat jollain tavalla 18 990 oppilasta 54 koulusta. Puolet kouluista ilmoittivat luokkakohtaisesti niiden oppilaiden määrän, joita pilotin toimenpiteet koskettivat.

KUVIO 2. Tiimien ilmoittamat pilotin toimenpiteiden tavoittamat oppilaat luokka-asteittain. Kuvioista puuttuvat oppilaat, joiden sijoittumista luokka-asteelle ei ilmoitettu.

Lähes puolet tiimeistä (26 tiimä) eivät ilmoittaneet toimenpiteiden tavoittamia oppilaita luokkakohtaisesti, vaan raportoivat pilotin toimenpiteiden koskettaneen kaikkia heidän

koulunsa oppilaita. Näiden tiimien kouluista 10 oli alakouluja, 9 yläkouluja ja 7 yhtenäiskouluja. On huomattava, että näiden koulujen oppilaat eivät näy yllä olevassa kuviossa 2.

Osallistuvien oppilaiden valinta

Jopa 40 tiimiä ilmoitti koko koulun oppilaiden osallistuneen Lukuliike-pilottiin. Näistä kuusi tiimiä mainitsi kohdentaneensa osan toiminnasta myös luokka-asteittain tai opettajien innostuksen mukaan. Kouluista, joissa kaikki oppilaat eivät osallistuneet toimintaan, valikoituivat oppilaat pääosin luokka-asteittain (8 mainintaa) tai opettajien innostuksen perusteella (7 mainintaa). Lisäksi kaksi tiimiä mainitsi kohdentaneensa osan toiminnasta tarveperustaisesti joko tuen tarpeessa oleville tai kartoituksen perusteella vähän lukeville oppilaille.

Toimintaa oppilaiden aloitteesta

Lukuliike kannusti osallistamaan oppilaita toiminnan suunnitteluun. Yhteensä 19 tiimiä mainitsikin oppilaiden näkökulman vaikuttaneen suunnitteluun. Näistä 11 tapauksessa oppilaat olivat suunnitteluvaiheessa aktiivisesti ideoimassa, ja kahdeksassa tapauksessa oppilaiden näkemyksiä kuunneltiin suunnittelutyössä.

Lisäksi tiimeiltä kysyttiin, mitä toimintaa päädyttiin aloittamaan oppilaiden aloitteesta. Valitettavasti suurin osa (30 tiimiä) jätti vastaamatta tähän kysymykseen ja viisi tiimiä vastasi, ettei oppilaiden aloitteesta aloitettu minkäänlaista lukutaitotoimintaa. Kolme tiimiä taas vastasi, että oppilaiden aloitteesta oli suunniteltu toimintaa, mutta koronatilanteen takia näitä ei pystyttykään toteuttamaan syksyllä. Yleisimpiä oppilaiden aloitteesta käynnistettyjä lukutaitotoiminnan muotoja olivat lukuhetkien tai -tuntien järjestäminen (6 mainintaa), luku- ja kirjavinkkaukset (6 mainintaa) sekä erilaiset kampanjat tai tempaukset (5 mainintaa). Lisäksi neljä koulua mainitsi oppilaiden aloitteen osallistaneen oppilaita aktiivisemmin koulukirjaston suunnitteluun ja toimintaan. Kuudessa koulussa oppilaiden aloitteesta ei tehty mitään toimintaa.

Niillä kouluilla, joilla oppilaiden toiveiden mukaista toimintaa oli järjestetty, oppilaiden ideoita ja aloitteita kerättiin muun muassa oppitunneilla ideoiden ja keskustellen (7 mainintaa) ja oppilaskunnan hallituksen kautta (6 mainintaa). Lisäksi hyödynnettiin vastuuoppilaita (2 mainintaa), kirjastovastaavaa (2 mainintaa) sekä yhdessä koulussa kyselylomaketta.

Syynä sille, ettei oppilaiden aloitteesta aloitettu toimintaa, oli muun muassa Lukuliike-tiimin suunniteltu opettajajohtoisuus (12 mainintaa) eli tiimit päättivät keskittyä henkilöstön ideointiin. Lisäksi tiimit mainitsivat syinä puutteelliset aikaresurssit (9 mainintaa), poikkeusolojen aiheuttamat rajoitukset (9 mainintaa) sekä oppilailta tulleiden aloitteiden puutteen (7 mainintaa).

Kysyttäessä, miten koulut aikovat jatkossa lisätä oppilaiden ideoiden hyödyntämistä lukutaitotyössä, moni koulu (18 koulua) korosti oppilaskunnan hallituksen roolin hyödyntämistä lukutaitotyön suunnittelussa ja toteutuksessa. Muita mainittuja keinoja olivat muun muassa oppilaiden osallistaminen kampanjoiden suunnitteluun ja toteuttamiseen (8 mainintaa), kyselyiden tai kartoitusten teettämistä ideoiden keräämiseksi (6 mainintaa) sekä kirjavinkkien keräämistä oppilailta. Seitsemän tiimiä jätti vastaamatta kysymykseen, ja 17 tiimiä ei esittänyt konkreettisia toimenpiteitä ideoiden hyödyntämiseen.

Huomion kohteena tukea tarvitsevat ja monikieliset oppilaat

Tiimit kuvasivat monipuolisia tapoja huomioida tukea tarvitsevat sekä monikieliset oppilaat Lukuliike-toiminnassa. Tiimeistä 38 oli pohtinut toiminnassaan tukea tarvitsevien oppilaiden huomioimisen konkreettisia keinoja. Selkeästi yleisin huomioinnin keino, jonka mainitsi noin puolet tiimeistä (28 tiimiä), oli oppilaille sopivantasosten tekstien etsiminen ja tarjoaminen. Yhdeksän koulua käytti tuen keinoina äänikirjoja, ja kuusi tiimeistä mainitsi huomioineensa monikielisiä oppilaita etsimällä heille luettavaa omalla äidinkielellään. Monikielistä luettavaa hankittiin koululle muun muassa kirjastoautolta, Monikielisestä kirjastosta sekä koulun omina kirjahankintoina.

Lisäksi huomioinnin keinoina mainittiin ääneen lukeminen (6 mainintaa), eriytetyt tehtävät Lukuliike-toiminnassa (5 mainintaa) sekä opettajan tuki (4 mainintaa). Oppilaiden erilaisia tarpeita huomioitiin lukuhaasteissa keskittymällä lukuaikaan eikä luettavien kirjojen määrään. Yksittäiset tiimit mainitsivat huomioinnin keinoina myös kulttuurisen moninaisuuden huomioimisen kirjavalinnoissa, koulukoiralta lukemisen, oppilasyhteistyön, taitotasojen mukaiset lukuryhmät sekä lukutekniikoiden harjoittelun. Vain kaksi tiimiä mainitsi ettei tukea tarvitsevia ja monikielisiä oppilaita huomioitu toimenpiteissä, ja kahdeksan tiimiä ei erotellut huomioinnin keinoja. Viisi tiimiä jätti vastaamatta kysymykseen.

Teema 4: Sidosryhmäyhteistyö

Kirjaston henkilökunta oli heikosti edustettuna koulujen Lukuliike-suunnittelutyöryhmissä. Etätyöskentely kirjaston ja koulun välillä ei ole vielä arkea. Noin puolet kouluista oli kuitenkin päässyt lisäämään yhteistyötä kirjastojen kanssa. Joko yhteistyö oli saatu käyntiin henkilöstön tasolla suunnitelmin tai ideoin, tai kirjaston kanssa oli päästy myös jo konkreettisiin toimenpiteisiin. Sen sijaan yhteistyö muihin sidosryhmiin, kuten harrastustoimijoihin jäi tältä syksyltä opettajien keskittyessä koulun sisäisten toimintojen kehittämiseen. Myös yhteistyö vanhempien kanssa jäi vähäiseksi ja sisälsi lähinnä tiedottamista koulun suunnasta koteihin. Nämä olivat odotettuja tuloksia, sillä koulut eivät juurikaan asettaneet pilotille tavoitteeksi yhteistyömuotojen lisääntymistä.

Kirjaston henkilökunta osana Lukuliike-tiimiä

Lukuliike-tiimejä pyydettiin ottamaan laaja-alaisesti eri ammattiryhmien jäseniä mukaan tiimin toimintaan. Kysyimme kuinka monessa tiimissä oli ollut kirjaston henkilökunnan jäseniä osallistujina. Suurin osa kouluista (74 %) vastasi, ettei tiimissä ollut kirjaston henkilökuntaa (kuvio 3). Vain noin neljäsosassa tiimeistä kirjastoedustus oli mukana.

Pyysimme Lukuliike-tiimejä arvioimaan syitä siihen, miksei kirjasto ollut osallisena. Tiimeistä 37 vastasi kysymykseen. Kaiken kaikkiaan vastauksista välittyi, että etätyöskentely kirjaston kanssa ei ollut vielä arkea. Lähes puolet (15 tiimiä) mainitsi syyksi koronavirustilanteen ja siitä seuranneet rajoitukset. Koronatilanteen takia koettiin, että kirjaston työntekijät ovat jo valmiiksi kuormittuneita ja näin ollen ei haluttu lisätä heidän työtehtäviään pyytämällä heitä tiimin jäseneksi. Toisaalta koronarajoituksilla perusteltiin myös sitä, että koulun ulkopuoliset toimijat eivät voineet tulla jäseniksi tiimiin. Vastaavasti noin puolet tiimeistä (15 tiimiä) mainitsi, että he tekivät jo muuten enemmän tai vähemmän aktiivisesti yhteistyötä kirjaston kanssa. Muiksi syiksi kirjastoedustuksen puuttumiselle mainittiin pitkät etäisyydet, aikataulutuskvaikeudet, koulukirjastoedustuksen olemassaolo, resurssien vähäisyys sekä se, ettei asiaa oltu tajuttu ajatella tai koettiin, ettei kirjastoedustukseen ole mahdollisuutta. Kirjaston ollessa remontissa tai sulku-uhan alla yhteistyön luominen koettiin haastavaksi. Yksi tiimi mainitsi pilotin lähteneen vauhdikkaasti käyntiin syksyllä ja he kokivat tärkeäksi sitouttaa oman koulunsa henkilökunta Lukuliike-toimintaan, eikä aikaa jäänyt tarpeeksi kirjastoedustuksen järjestämiseen.

Kirjaston henkilökunnan vähyys vaikutti myös erään tiimin mukaan siihen, ettei heidän tiimissään ollut kirjaston edustajaa.

KUVIO 3. Lukuliike-tiimien kirjastoedustus

Yhteistyö kirjastojen kanssa

Syksyn alussa 16 koulua suunnitteli tiivistävänsä yhteistyötä kirjastojen kanssa ja asetti tähän liittyviä konkreettisia tavoitteita. Pyysimme pilotin jälkeen Lukuliike-tiimejä kuvailemaan, kuinka yhteistyö kirjaston kanssa on lisääntynyt syksyn aikana. Lähes puolet, 26 koulua, jätti vastaamatta kysymykseen tai vastasi, ettei yhteistyö ole lisääntynyt tai yhteistyö on pysynyt ennallaan. Yksi kouluista vastasi, että yhteistyö on itse asiassa heikentynyt johtuen kunnan taloustilanteesta. Tämä on linjassa sen kanssa, että suurimman osan kouluista tavoitteena ei ollut paneutua syksyn aikana kirjastoyhteistyöhön.

Kuitenkin melkein puolet, 27 koulua, kuvaili eri tavoin yhteistyön lisääntymistä. Kymmenen koulua kuvaili, että yhteistyö on saatu käyntiin henkilöstön tasolla. Lisäksi 17 koulua oli päässyt ideoimaan uudenlaisia toimintatapoja kirjaston kanssa ja soveltamaan niitä jo syksyn aikana käytäntöön. Yhteistyön muodot ovat olleet esimerkiksi lisääntynyttä kirjaston käyttöä, kirjaston tekemiä kirjavalikoimia koululle, kirjavinkkauksia ja pop-up kirjaston järjestämistä koululle. Kaksi koulua oli edistänyt kirjaston ja oppilaiden kohtaamista verkkotyökalujen avulla, kun kirjaston henkilökunta oli pitänyt vinkkausta videoyhteyden välityksellä.

Yhteistyö eri sidosryhmien kanssa

Yhteistyö muiden sidosryhmien kuin kirjaston kanssa ei juurikaan lisääntynyt kyselyihin vastanneilla kouluilla. Tämä oli odotettavaa, sillä vain yksi kouluista nimesi syksyn alussa tavoitteeksi harrastustoimijoiden tavoittamisen lukutaitotyön tueksi. Toiveena oli, että harrastusporukat ottaisivat äänikirjoja pelimatkoille kuunneltavaksi.

Myös pandemia vaikutti yhteistyön järjestämiseen. Kymmenen kysymykseen vastannutta koulua perusteli yhteistyön puutetta poikkeusolojen aiheuttamalla huonolla ajankohdalla. Kuitenkin kymmenen tiimiä kertoi yhteistyön sidosryhmien kanssa lisääntyneen. Mainittuja sidosryhmiä, joiden kanssa yhteistyö lisääntyi, olivat muun muassa iltapäivätoiminta (3 mainintaa), Koululinkki (2 mainintaa) sekä ulkopuoliset yksityiset toimijat kuten kirjailijat (2 mainintaa). Lisäksi yksittäiset tiimit mainitsivat yhteistyön lisääntyneen harrastustoimijan, nuorisotoimen, lukemiseen kohdistuvan hankkeen ja kirjakaupan kanssa.

“Nuokkari totesi, että peliajan tienaaminen lukemalla on erittäin kannustavaa, innostavaa ja rauhoittavaa.”

Yhteistyö vanhempien kanssa

Yhteistyö vanhempien kanssa jäi vähäiseksi pilotin aikana. Tosin, vain kahdeksan koulua oli nimennyt pilotin tavoitteeksi yhteistyön perheiden kanssa. Tämä heijastui vastauksiin loppukyselyssä, jossa vain 9 tiimiä nimesi tapoja, joilla vanhempien ja koulun välistä yhteistyötä oli lukutaitotyössä toteutettu. Seitsemässä koulussa vanhemmat osallistuivat koulun järjestämään kampanjaan tai haasteeseen, kolme koulua mainitsi vanhempien osallistuneen aktiivisesti toiminnan suunnitteluun, ja kahdessa koulussa vanhemmat olivat antaneet palautetta lukutaitotyöstä. Lisäksi yksi koulu totesi yhteistyön näkyneen huoltajilta tulleiden kirjalahjoitusten muodossa.

Teema 5: Koulutukset

Lukuliikkeen tarjoamat koulutukset keräsivät yhteensä noin 300 osallistujaa. Koulutuksiin osallistuttiin alkusyksystä aktiivisemmin. Koulutuksista oli saatu runsaasti konkreettisia ideoita, joita oli innokkaasti testattu kouluilla. Opettajat toivoivat lisäkoulutusta erityisesti heikkojen lukijoiden lukutaidon kehityksen tukemiseen.

Osallistuminen koulutuksiin ja koettu hyöty

Lukuliike tarjosi osallistuville kouluille yhteensä 11 eri iltapäiväkoulutusta erilaisista lukutaitoon liittyvistä teemoista. Yhteensä näihin koulutuksiin osallistui 303 opettajaa. Osallistujamäärät laskivat kohti loppusyksyä. Koulutuksiin osallistumisten määrät löytyvät taulukosta 5. Yksi opettaja saattoi osallistua useampaan koulutukseen, joten luvut eivät kerro kuinka monta yksittäistä opettajaa koulutuksiin osallistui.

TAULUKKO 5. Lukuliike-tiimin raportoimat osallistujamäärät koulutuksittain

Koulutus	Osallistunut	Hyödyllisimmäksi koetut
Monilukutaito (27.8.)	43	x
Kamerakynän pedagogiikka (17.9.)	35	
Vertaisvinkkaus (1.9.)	33	
Nuortenkirjallisuus (8.10.)	28	
Tiedonalojen kieli ja tietotekstien lukutaito (24.9.)	28	
Lastenkirjallisuus (6.10.)	27	x
Monikielisyys näkyväksi, kielitietoutta kaikille! (1.12.)	25	
Lukeminen, kirjoittaminen ja syrjäytyminen (17.11.)	23	
Tietokirjallisuuden käyttö opetuksessa (yläkoulu) (5.11.)	22	x
Tietokirjallisuuden käyttö opetuksessa (alakoulu) (22.10.)	21	
SANOISTA TAIDETTA - sanataiteesta vinkkejä arkiopetukseen (15.12.)	15	
Muu	3	
Yhteensä osallistujia	303	

Pyysimme Lukuliike-tiimejä valitsemaan max. kolme hyödyllisintä koulutusta niiden joukosta, johon koululla osallistuttiin. Eniten mainintoja sai: Lastenkirjallisuus, jonka 67 % koulutukseen osallistujista nimesi yhdeksi hyödyllisimmistä, Tietokirjallisuuden käyttö opetuksessa (yläkouluille suunnattu koulutus; 55 % osallistujista) ja Monilukutaito (44 % osallistujista).

Koulutuksesta saatujen ideoiden toimeenpano

Kysyimme tiimiläisiltä, miten koulutuksessa saatuja ideoita on toteutettu syksyn aikana. Vastaukset olivat monipuolisia ja runsaita. Suurin osa kouluista, yhteensä 32 koulua, vastasi, että koulutuksista oli otettu yksittäisiä ideoita, vinkkejä ja kokeiluja, joita oli heti innokkaasti toteutettu oppilaiden kanssa. Lisäksi opettajat olivat saaneet kirjavinkkejä työnsä tueksi (11 mainintaa). Kahdeksan kouluista ei vielä syystä tai toisesta ollut hyödyntänyt koulutuksen antia, mutta kahdella oli suunnitelmassa tehdä näin keväällä. Neljä koulua jätti vastaamatta kysymykseen.

Koulutustoiveet

Kysyimme, millaisista teemoista tiimiläiset toivoisivat koulutusta jatkossa. 45 tiimiä vastasi kysymykseen ja vastauksissa painottui heikkojen lukijoiden ja suomi toisena kielenä -oppijoiden lukutaidon kehityksen tukeminen (18 vastaajaa).

Muuten toiveet olivat hyvin käytännönläheisiä ja saivat aika tasaisesti kannatusta. Mm. miten innostaa toiminnallisesti lukemisen pariin, miten opettaa luetun ymmärtämistä, lukustrategioita tai kirjoittamista. Myös erilaisia monilukutaitoon liittyviä ideoita nimettiin, samoin kirjallisuuden monipuoliseen käyttöön liittyviä toiveita. Erityisenä nostona mainittakoon, että neljä koulua toivoi nimenomaan yläkoulun (aineen)opettajille suunnattua koulutusta:

“Vieläkin koulutus on liikaa alakoulupainotteista, tietysti ymmärrettävistä syistä, mutta tämän takia yläkouluopet ajattelevat, ettei lukutaidon kehittäminen kuulu heille.”

Teema 6: Jatkosuunnitelmat

Kaikki pilottiin osallistuneet koulut aikovat jatkaa lukutaitotyötä ja jatkosuunnitelmia on tehty innokkaasti. Koulut haluavat jatkaa tai jalostaa pilotin aikana aloitettuja käytänteitä ja ideoita. Alkavan kevään suunnitelmissa korostui lukutempaukset ja lukemiselle ajan järjestäminen. Pidemmän aikavälin suunnitelmissa korostui pysyvien käytänteiden muodostuminen ja se, että lukutaitotyö olisi näkyvä osa koulujen arkea.

Koulujen suunnitelmat keväälle 2021

Kysyimme kouluilta, mitä suunnitelmia heillä on lukutaitotyön toteuttamiselle keväällä 2021. Kaikki kysymykseen vastanneet koulut totesivat jatkavansa lukutaitotyötä, ja vastauksissa korostui etenkin pilotin aikana syntyneiden hyvien käytänteiden jatkaminen. Kahdeksan Lukuliike-tiimiä kertoi jatkavansa aktiivista toimintaansa ja kokoontumisiaan myös kevätlukukaudella. Muidenkin koulujen vastauksista välittyi suunnitelmallisuus ja yhteistyössä tekeminen.

Yli puolet tiimeistä (30 tiimiä) kertoi kevään suunnitelmissa olevan erilaisia kampanjoita, tempauksia tai haasteita, joissa etenkin erilaiset tapahtumat ja teemapäivät sekä -viikot korostuivat. Myös lukuhetkien ja -tuntien lisääminen koulupäivään oli monen koulun suunnitelmissa. Lisäksi koulut esittelivät monipuolisesti muita lukutaitotyön jatkamisen keinoja, kuten Lukumummi ja -vaari -toimintaa, oppilasyhteistyön kehittämistä, opettajien välisen yhteistyön tiivistämistä sekä kerho- ja lukupiiritoimintaa.

Yksitoista koulua ilmaisi toiveita kirjastoyhteistyön aloittamiseen, jatkumiseen ja kehittämiseen. Lisäksi neljällä koululla mainittiin tavoitteeksi oman koulukirjaston kehittämistyö, muun muassa kirjahankinnoin. Muutama koulu oli hankkimassa myös muuten kirjoja oppilaiden saataville. Yhteistyöllä kirjaston kanssa sekä toimivalla ja monipuolisella koulukirjastolla taataan sopivan ja omantasaisen luettavan saatavuus oppilaille, jotta lukutaitotyötä voidaan toteuttaa kouluissa tehokkaasti.

Koulujen pidemmän aikavälin tavoitteet

Koulut korostivat loppukyselyssä lukutaitotyön jatkamisen tärkeyttä myös pidemmällä aikavälillä. Vain kaksi koulua ilmoitti, ettei heillä ole tässä vaiheessa pidemmän aikavälin suunnitelmia lukutaitotyön toteuttamiseen. Koulujen pidemmän aikavälin jatko suunnitelmissa sekä lukutaitotyön tavoitteissa korostui pilottivaiheen aikana aikaansaatu rakenteiden ja toimintamallien vakiinnuttaminen. Lukutaitotyö halutaan näkyväksi osaksi koulun toimintaa.

“Lukutaitotyö vaatii suunnitelmallisuutta ja sitoutumista”

Konkreettisina toimintamallien vakiinnuttamisen keinoina koulut mainitsivat muun muassa toistuvien kampanjoiden kirjaamisen koulun vuosisuunnitelmaan, lukutaitotyön luokka-asteittaisten tavoitteiden laatimisen toimintasuunnitelmaan sekä Lukuliike-tiimitoiminnan jatkamisen ja muun opettajien välisen yhteistyön lukutaitotyön edistämiseksi. Opettajien välinen yhteistyö lukutaitotyön kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa nähtiin monella koululla merkityksellisenä, ja yksi koulu mainitsikin pyrkivänsä vakiinnuttamaan Lukuliike-tiimitoimintaa osoittamalla tiimin jäsenille erillistä aikaa lukutaitotyöhön. Toiveet kirjastoyhteistyöstä sekä toimivasta koulukirjastosta näkyivät myös koulujen pidemmän aikavälin tavoitteissa.